

► DOSSIERRA
► GIDA DIDA KTIKOA
► JARDUERAK

globalexpress

GAURKOTASUNA IKASGELAN

2010ko Iraila | 17 zk.

Hondarrezko gazteluak

Sistema ekonomiko kapitalistak, etekinen bila eta mozkinak metatzeko dinamikan etengabe, aspaldi honetan hondarrezko gazteluak eraiki ditu: finantza-sistemaren zabalkuntza, zorpetzea, gehiegizko ekoizpena... testuinguru neoliberal honetan pribatizazioa, liberalizazioa eta desarautzea ezaugarri nagusiak izaki. Gaztelu horiek, krisi izeneko olatu bat etorrita, eraitsi egin dira. Estatuak emaniko erantzuna ikusi dugu: oraingoaren antz-antzerako beste gaztelu bat berreraikitzen ahalegintzea, funtsezko estrukturak ukitu ezean, oraingo hori ere beste olatu batek eraitsiko duela jakinik.

Global express honetan krisi ekonomiko globalari buruzko lanari heltzeko elementuak eskainiko ditugu, eta egoera honetara ekarri gaituzten zergatiaz eta horren ondorioez hausnarketa egingo dugu. Beste aldetik, krisialdi hau aldatzeko aukera gisa aurkeztuko da eta, bide horretan, egungo sistemaz gogoeta egin dezagun eta bestelako konponbideak eman ditzagun gomit egiten zaigu.

Aurkibidea

2 orr. Nola asetzen ditugu geure premiak?

4 orr. Krisia: ezer berririk?

5 orr. Hiru txita izan...

11 orr. ... eta lau galdu!

14 orr. Zer egin dezakegu?

16 orr. Gehiago jakiteko...

**Intermón
Oxfam**

Nola asetzen ditugu geure premiak?

Herrialde gehienek **antolamendu-sistema sozial eta ekonomikoa kapitalismoa** da. Sistema kapitalistaren oinarria, gizakien premiak asetzeko **merkatuaren** mekanismoaz baliatzea da; merkatu horretan pertsonak merkantziak, produktuak, baliabideak eta gainerakoak, eskuarki, diruaren truk eskuratzen dituzte. Merkaturik ondasunak, zerbitzuak eta bestelakoak saltzen dituzten eragileek “eskaintza” osatzen dute, tipikoki; gauza horiek diru truk eskuratzen dituztenek, berriz, “eskaria”. Sistema kapitalistan merkatu askok funtzionatzen dute batera, elkarren eraginean, eta horietan gizakiek rol bat baino gehiago jokatzeko dituzte maiz. Pertsona bat, adibidez, ondasun baten ekoizle eta beste askoren kontsumitzaile izaten da; era berean, oso litekeena da pertsona batek soldata bat jaso eta, aldi berean, burtsan edo berariazko funtsetan inbertitzea.

Merkatuaren truketako diren merkantziak, produktuak, baliabideak eta gainerako horiek lortzeko, ohikoa da lehengaiak eta **produkzio-faktoreak** (lurra, kapitala eta lana, alegia) **konbinatzea**.

Pertsonak ekonomian rol bat baino gehiago bete dezaketen arren, bereizketa bat egin ohi da, hots: populazio gehientsuenak, merkatuan truke egin ahal izateko, bere lanerako gaitasun edo **lan-indarra** eskaintzen du soldata baten truk; lansari horri esker, hain zuzen, eskuratu ahal izango ditu bere premiak betetzeko merkantziak, produktuak eta baliabideak. Populazioaren beste parte batek, aldiz, badu **kapitala edo lurrik**. Gauzak horrela izatea, eskuarki, gizakia bizi den komunitate eta familiaren posizio sozioekonomikoaren ondorioztat justifikatzen da. Horren adibide ezaguna herentzia da.

Premiak asetzeko unean merkatuetara iristeko abiapuntuak desberdin izate horrek gizakien aukerak baldintzatzen ditu, aberastasun pertsonala metatzeaz ari garela.

Desberdintasun mailak zenbat eta handiagoak izan, aberastasuna gizartearen birbanatzeko mailak zenbat eta txikiagoak izan, abiaguneen arteko aldeak hainbat eta larriagoak izango dira eta, ondorioz, errenta- edo aberastasun-maila batetik bestera pasatzeko aukerak ere handiagoak.

Beste aldetik, merkatuan sartzeko elementuak ez dituzten gizarteko kideak kapitalik ez daukaten eta —era askotako arrazoiengatik— ondorioz, hala nola osasun arazoak, prestakuntza egokirik ez izatea edo, langabezia larria medio, lanik aurkitu ezin izatea— beren lan-indarrak eman ezin dezaketen pertsonak dira. Gizartearen parte

pertsona) batek nolabaiteko ekoizpen-kapitala (industri tokiak, ekipamendua, makineria, tresneria, etab.), langileren bat eta lehengaiak izan beharko ditu. Elkarrekin konbinaturik produktua edo zerbitzua eman ahal izango duten elementu horiek, berriz, enpresa edo pertsona horri dirurik kostatuko zaizkio. Ekoizpena egin eta produktua erdietsitakoan, hau dagokion merkatuan salduko da eta enpresan dirurik sartuko da.

Hona kontu garrantzitsu bat: prozesuaren ondorioz eskuratuko den dirua hasieran inbertitutakoa baino ugariagoa izan behar da, enpresaren helburua hastapeneko kopurua areagotzea delako, **etekin edo mozkinak** erdiestearen bitartez.

Hauxe da ekonomia kapitalisten **etengabeko hazkundera** esplikatzeko duen prozesua, sistemak bere-berea duen ezaugarrietako bat da. Izan ere,

© Richard Narcisse

horrek kontsumoa egin eta bere premiak ase ahal izateko hainbat erakundetara jo beharko du, hala nola **estatura** (langabetuentzako proiektuen, ezintasun-pentsioen eta besteren bitartez) edo beste elkarte edo erakundetara (governuz kanpokoak, etab.).

Ekoizpen-prozesua burutu ahal izateko, enpresa (edo

adierazitako baldintzetan eta orokorki prozesua gertatzen ez denean, sistemaren garapenean arazo larria eta, azken finean, **krisia** jazotzen da.

Azpiarra dezagun balizko hazkunde jarraitu hori epe luzerako bere iraunkortasuna edo jokaerak izan ditzakeen ondorioak (natur baliabideak agortzea, ingurunea

egoki erabiltzea, ingurugiroaren birsortze-erritmoa, energia fosilen kontsumoan euskarrituriko ekoizpen-eredu horrekin loturiko problematikak, etab.) aintzat hartu gabe garatu ohi dela. Kontsiderazio horiek guztiak, noski, denboran barrena iraunkorra izan nahi lukeen hazkunde-ereduan

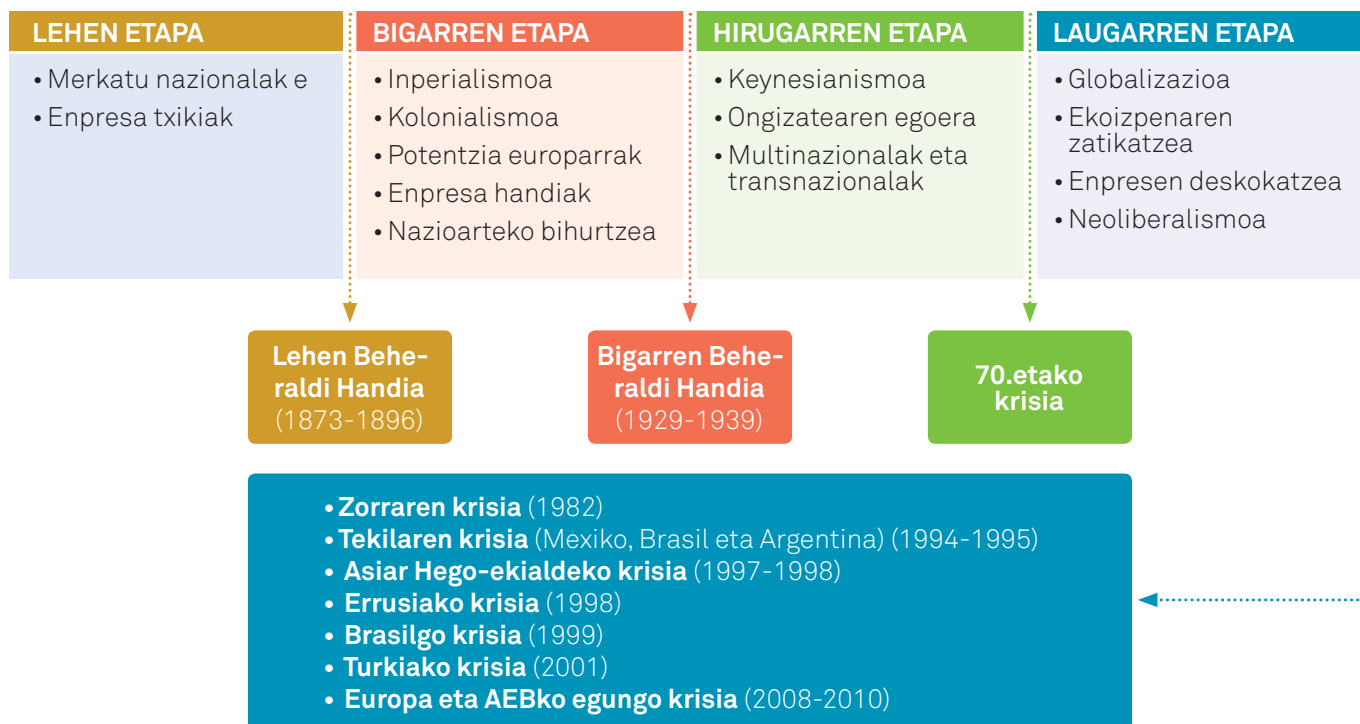
sartu beharko lirateke. Egungo kapitalismo-ereduak, esate baterako, hazkundearen hainbat faktoreri arretarik ez die eman eta, ondorioz era batzuetako krisiak sortarazi ditu: energetikoa, ekologikoa, etab. Horiek, krisi ekonomiko huts-hutsak ez badira ere, azken finean sistema eta eredu horretxen eratorriak dira.

Nabarmendu beharreko beste kontu bat: prozesu honetan kapitalaren eta lanaren artean asimetria dago. Ekoizpen-prozesuan, kapitala eta lana faktoreak agerki, balio bat sortzen da baina ez da kapitalaren eta lanaren artean banatzen, kapitalaren eskuetan gelditzen

baita. Gertatzen denean, lanak lansari finkoa —soldata— jasotzen du parte hartzearen. Kapitalak, berriz, ordainketa “aldakorra” jasoko du; bestela esateko, ekoizpenaren ondoriozko gainerako etekin guztia bereganatuko du.

Norabide berean, kapitalarekiko, lanaren morrontzat ikusten dugu: kapitala da erabakiak hartzean ahalmen handiena daukana, kapitalaren eta lanaren arteko ekoizpen-erlazio oinarritzeko negoziatio-jarrera indartsuena daukana. Horregatik eta beste hainbat arrazoiengatik, kapitalak lanaren gainetik nagusitasunezko jarrera hartzen du elkarte kapitalistetan.

Denboran zehar sistema kapitalista ere eboluzionatuz etorri denez, XVIII. mendean sortu zenetik XIX. mendean finkatu arte, bere historian etapa desberdin batzuk bereizten ditugu:

Garai horien ezaugarri komunetako bat da, amaieran, denetan **krisi ekonomiko sakona** agertzea; hortik irteteko, ekoizpen-eredu berri bat imajinatu beharko da; etapa berri hori iraunkorra izango da, berriro ere, eredu agortu eta krisian sartu arte.

Sistema kapitalistako etapak ezagutzeak aukera emango digu **sistema dinamikoa** dela ikusteko: ekoizpen eta banatze ereduak aldarazteari, enpresa-sektore eta eredu berriak garatzeari eta horietako bakoitzean Estatuaren esku-hartze gradu desberdinak

onartzeari esker, krisi sakon bat eta bi baino gehiago gaidintzeko gauza izan da... hori dena, oinarritzeko funtsak bat ere aldatu gabe. Etapa horietan, era berean, krisi mugatuagoak eta, nazioarte mailan, intentsitate apalagoak ere gertatu izan dira.

Krisia: ezer berririk?

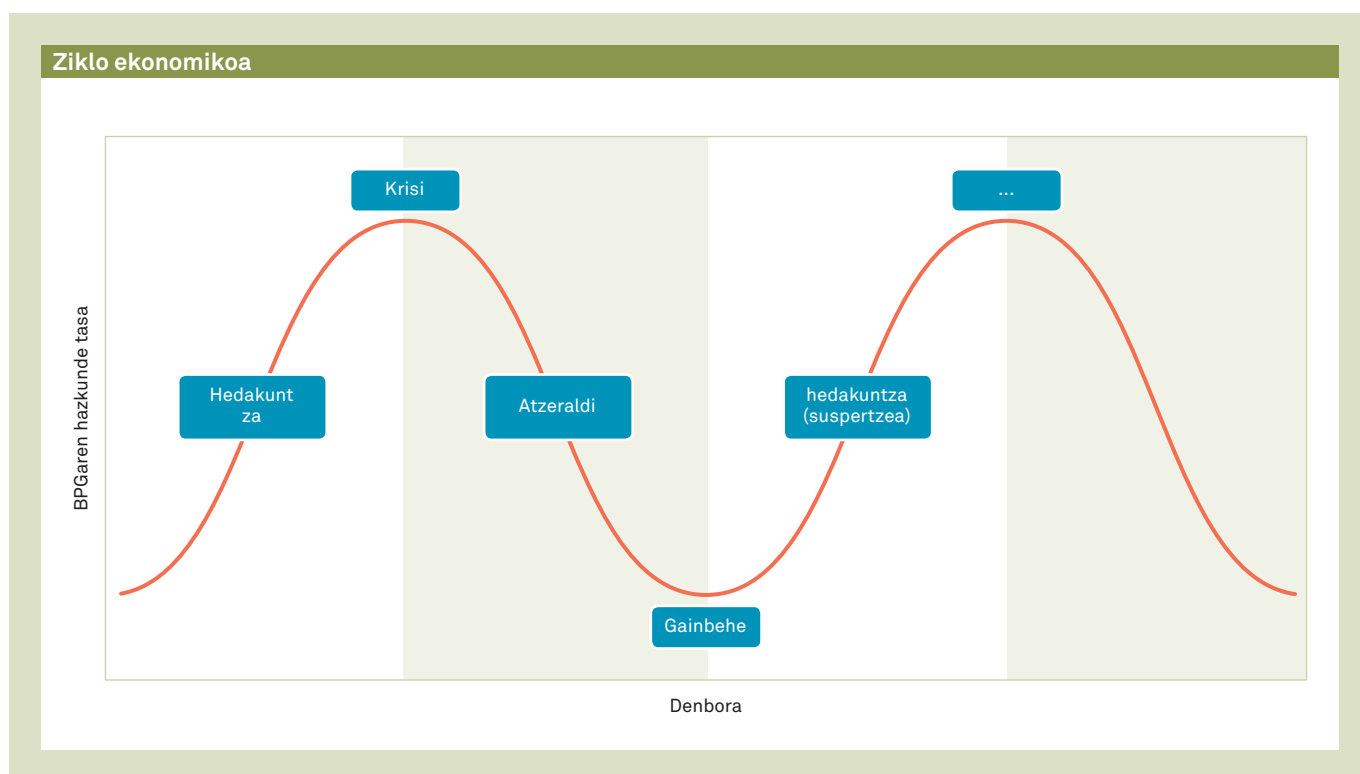
Krisi ekonomikoa honela defini dezakegu: sistema kapitalistaren jarduera ekonomikoaren eta funtzionamendu orokorraren etenaldia da, erlazio ekonomiko batzuk eta funtzionamendu-modu batzuk auzitan jartzen dituenak. Eskuarki, sektore edo herrialde jakin batzuetan izaten du eragina baina, batzuetan, nazioartean eraginak sailean ere ondoriozta ditzake.

Ekonomian, krisialdiaren ohiko adierazle bat hazkunderik eza izaten da, eta barne produktu

gordinaren bidez neurtzen da. Hortaz, herrialde bat krisian sartu dela esaten da, hazteari utzi dionean edo hazkundera edo hazkunde negatiboa agertzen duenean. Krisiaren sakona, berriz, jardueraren murrizketaren izariak eta iraupenak determinatuko dute.

Krisiak baditu bestelako adierazleak ere, hala nola pertsonak gastatzeko gaitasun txikiagoa izatea, ekoizpen-maila apalagoa, langabezia, Estatuak zerga bidezko sarrera gutxiago izatea, etab...

Krisi ekonomikoak, lurraldetasunaz ari garela, **nazionalak, erregionalak** edo **nazioartekoak** izan daitezke; era berean, ekonomiako sektore jakin batzuetan (ekoizpen, kontsumo, industria, etxegintza, zerbitzuak...) izan dezakete eragin berezia. Krisiak, bestetik, jatorri bat baino gehiago izan ditzake: **banku, moneta, truke, burtsa, finantza, gehiegizko ekoizpen, gutxiegiako kontsumoa...** edo horien konbinazioa, adibidez. Horregatik, kausa berehalako guztiak berdinak ez badira ere,

krisiak ez dira motibo bakar baten ondorioa izaten; alderantziz, **kausa eta lehergarri bat baino gehiago batera** gertatzeak pizten ditu.

Hazkunde positiboko etapak eta krisialdiak txandakatzearen adibidea ilustratzeko, agian egokia izango dugu **ziklo ekonomikoaren** eskemari erreparatzea. Horren interpretazio eta analisi ugari egin

diren arren, mezu orokorra berbera da: ekonomian fluktuazio ziklikoak errepikatzen direnez, denboraz uniforme ez diren hedapen-etapa eta atzeraldiak elkarren segidan doaz, etengabe.

Adiera horretan, krisia sistemaren elementu estrukturala da, errepikatzen diren episodioak, kausa jakin batzuegatik edo

besteengatik larritasun handi edo txikiagoz jazotzen direnak. Horien guztien funtsean ekoizpen-eredu batekin loturiko etapa baten agortzea, faktore batzuen mugapena edo askoz ezegonkortasun sakonagoak dautza.

Hiru txita izan...

Egungo krisi ekonomikoa hainbat kausaren ondorio da. Egiazko eta finantzazko ekonomien arteko proportziorik eza, merkatuetako desarautze eta kapital-mugimenduak, soldatak ez igotzearen ondoriozko eskurapen-ahalmena galtzea, gehiegizko kontsumo eta zorpetzea, ekoizpen-maila altuegiak ekonomia teknifikatu eta produktiboetan, jatorri fosileko energien erabilera handiegia eta ondoriozko morrontza... horien zirriborroak dira, jarduera ekonomikoa liberalizatzearen, desarautzearen eta pribatizatzearen alde jardun duen ekonomia neoliberalaren testuinguruan.

Zehazkiago adieraz dezagun, lehen blokeetako bat **finantza-sistemari** dagokiona da. Finantza-sektoreak, historian zehar ekonomian berebiziko rola bete duelarik, hasierako eginkizuna zuen pertsona batzuen soberakinen aurrekia (berehala erabiliko ez zena) jarduera aurrera eramateko beharko zuten beste enpresa edo pertsonen kredituak emateko baliatzea. Zortzigarren hamarkadaz geroztik, hala ere, finantza-sektorea dibertsifikatu

da eta bere jarduera aniztu du, finantza-artekaritza helburu bihurtu eta bere burua sektore ekonomiko huts bilakaturik; horrela bada, hasieran aurrezki-jartzaileen eta kreditu-eskatzaileen arteko bitartekaritza-eginkizuna suntsitu egin da hein handi batean. Hori dena, finantza-merkatuetan arauketarik eta kontrolik eza, batetik, eta kapitala nazioarte mailan mugitzea, bestetik, testuinguruaren bereizgarri izaki.

Krisia eragin duen elementutzat finantza-sistema aztertzean, aldetik inolako mugapenik gabe arriskuak hartuta, beren interesen arabera jardun duten eragile batzuk hartu behar dira aintzat, baina ez horiek bakarrik. Finantza-sektoreko arazoak zabalagoak izan

dira, batez ere, finantza-sistemak bere jarduera garatzean sortu duen balioa ez delako egiazko aberastasuna. Sektore horren garapen handiko une jakin batean, balizko aberastasun hori beraren euskarri izan beharko zuen egiazkoa baino askoz handiagoa izan zen. Horrek denak, bizitzan ari zen joritasun eta hazkunde ekonomikoa oker ebaluatzea ekarri zuen.

- Azpimarratu beharreko lehen kontua banku eta kreditu-erakundeetako likidezia itzela da: horrek kreditu-oldea ematea bultzatu zuen baina horietako asko itzuliko ziren segurantzari gabe edo eskasarekin eman ziren eta, ondorioz, **zorpetze-maila larria** eragin zuen, bai alor pribatuan, bai enpresa-alorrean ere. Horren kasu paradigmaticoa zabor-hipotekak dira.

Kreditua, berez, etorkizunean jasotzea espero den etekinaren —soldata, eskuarki— aurrerakin gisa entregatzen da. Baina, kredituarekin batera, dirua sortzen denez, kreditu-merkatuaren garapen eskergak diru-kopuru erraldoia sortzea eragin du; dirutza hori, dena den, ez da egiazko aberastasuna automatikoki.

Kredituaren bitartez dirua sortzea

Egin dezagun kontu Oliviak 100 euro dauzkala eta bankuan gordailutu dituela. Bankuak erabaki du diru-kopuru horretatik 25 euro erreserba gisa gordeko dituela eta beste 75 maileguan emango ditu; 75 hauek bere interes eta guzti itzuliko zaizkio bankuari. Eusebio, bere aldetik, autoa ekartzeko 75 euroko kreditua eskatu dio bankuari; beraz, bankuarekin 75 euro gehi interesen zorra du. Eusebiok autoa Norbertoren kontzesionarioan erosi du. Norbertok 75 euroak bankuan sartu ditu. Hitz batez, bankuan daude maileguan eman ez dituen hasierako 25 euroak eta

kontzesionarioko nagusiak ezarri dituen 75 euroak. Baina Eusebiok 75 euroko kreditua zor dionez, denera 175 euro dira. Noski, 75 euro horiek oraino ez dira egiazko aberastasuna; izango dira, Eusebiok, lanean jardun eta zor zaion soldata irabaziz gero, itzuliko dituenean, hemendik hilabete batzuetara. Oraingoz, bankuko kontuetan idatziriko dirua da.

Kasu hau, jakina, errealitatearen soiltze hutsa da, baina kredituaren bidez dirua sortzearen oinarriak ulertzeko baliagarri gertatuko zaigu, agian.

- Beste elementu garrantzitsu bat, ekonomiaren martxaren erreferentzia den aldetik, **burtsaren eginkizuna** da. Finantza- eta enpresa-aktiboen balioak burtsan kotizatzen du eta horrek esan nahi du balio hori aldatu egingo dela inbertsiogileen **itxaropenen** eta **ordaintzeko jarreraren** arabera.

Joritasun ekonomikoa loratzen denean aktibo horiei aitortzen zaion balioa handia eta goranzkoa izaten da, egiazko baliotik gorago. Enpresen kasuan, adibidez, denbora-epe laburretan oso litekeena da akzioak izugarri igotzea, beren ekoizpen-gaitasuna bat ere aldatu gabe, banakuntza-katea zabaldu gabe edo lurraldean

hedapenik izan gabe ere. Horrek esan nahi du enpresa horri egozten zaion balioa behar baino handiagoa dela, hori justifika dezakeen ezer errealitatean gertatu ez bada ere. Bistan denez, prozesua alderantziz ere gerta liteke: atzeraldi orokorra edo itxaropen eskasak daudenean burtsako kotizazioak bertan behera erori ohi dira.

- Finantza-ezegonkortasuna sustatu duen beste elementu bat **enpresa-gestore eta zuzendariei eta finantza-operadoreei ordaintzeko eredua** izan da. Lansari horietan, eskuarki, soldata finko bat zati aldakor bati gehitzen zaio; bigarren zati hori osatzen dute enpresa horrenak diren edo

beraren kotizazioarekin loturiko akzio-sortak. Horrek sustatu du epe laburrean burtsan emaitza onak lortzera zuzenduriko enpresa-politikak bultzatzea, epe luzerako egonkortasunera begirako politikak ezarri ordez.

- Bukatzeko, bai finantza-munduan, bai errealitatean ugaltu den **espekulaziozko jarduerak** (higiezin alorreko espekulazioa begi-bistakoa dugu denok), era bateko eta besteko aktiboen kotizazioak eta prezioak aldarazten lagundu du, itxaropen politen garaietan goraka presionatuz eta beren balioa handiaraziz eta, krisia lehertzean, sekulako galerak eraginez.

Espekulazioa

Fenomeno hori azaltzeko, burtsako akzioen adibidea jarriko dugu. Jarduera-sektore batean itxaropen on-onak daude, une jakin batean. Horrek esan nahi du oso litekeena dela sektore horretan diharduten enpresek emaitza politik ateratzea; ondorioz, inbertsiogile askok enpresa horien akzioak erosi nahi izango dituzte. Urtearen buruan, inbertsiogile horiei banatuko zaizkien dibidenduak onak izango omen dira. Inbertsiogile askok gauza berbera pentsatu eta enpresa horien akzioak erosi ahala, hauen prezioak (kotizazioak) gora egingo du. Une horretan baliteke espekulatzailerak akziorik erosi

nahi izatea, ez enpresa horretako jabetzaren parte bat eduki eta ekitaldiaren amaieran gerta daitezkeen dibidenduak jasotzeko, hortik epe batera akzio horiek kostatu zaizkion baino garestiago saltzeko baizik (denak erosten ari direnez, prezioak goraka segitzen duela aprobetxatuz).

Merkatuak zenbat eta egongaitzagoak izan, espekulaziozko jarduerak orduan eta ugariago izango dira, prezioen fluktuazioak epe laburragoetan handiagoak izango direlako. Horrela, espekulatzailerak etekin handiagoak eta berehalakoagoak jaso ahal izango ditu.

• Beste arazo bat “finantza-ingeniaritza” izenekoaren garapena izan da; funtsean, kontua da finantza-figura berri batzuk agertu direla, finantza-ekonomia errealitateko ekonomiatik urruntzeko.

Horren kasu zehatz bat **titularizazio** izeneko praktika da, hots, funtsean aktiboak (eskubidez, kobratu beharreko zorrak) merkatuan negoziatzeko moduko balore bihurtzea. Bankuek epe luzerako kredituak —hipotekak, besteak beste— emanak dituzten testuinguru horretan, aktibo horiek (zor zaizkien diru horiek) errentagarritasun eta likidezia gutxi ematen ziela “konturatu” ziren. Epe luzerako kredituekin denbora-tarte luzea itxaron behar zuen bankuak dirua berreskuratzeko; epe horretan hilekoa eta interesak kobratzen ziren baina diru-kopuru osoa eskuratzeko, horrekin operatzeko edo bestelako transakzioak egiteko

aukera izan gabe. Horrela bada, erakundeek “merkatu sekundario” (hots, finantza eta kreditu-produktuentzako birsalmentako merkatu gisakoa) delakoa garatu eta, kobrantza eskubideak merkatu horretan saltzen zituzten. Eragileek hipoteka-zorroetan, besteak beste, inbertsioa egiteko aukera zuten zorra gehi interes batzuk kobratzeko eskubidea hartuta, alegia, bankuak ez zeukan hipoteka edo zorra kobratzeko eskubidea, beste pertsona edo erakunde bati saldua ziolako; horren truk esku-dirua jasoko zuen eta horrekin beste hainbat eragiketa egin ahalko zituen. Baliteke epe laburrerako balore horiek zuzenean ez saltzea; asko-askotan beste hainbat produktuekin konbinatu eta era askotako balioek osaturiko bildumetan sartu ohi zitzaizkien nazioarteko inbertsiogile pribatuei eta finantza-erakundeei.

Beste zer garrantzizko bat,

“instrumentu deribatu” izenekoak: finantza-produktu horren prezioa beste aktibo (“azpikoa”) batenean oinarritzen da. Aktibo kontingente hori izan daiteke finantzazkoa (akzioak, burtsako indizeak, interes-tasak, dibisak, bonuak, errenta finkoko beste hainbat balore, etab.) edo ez-finantzazkoa (lehengaiak, orokorki, hala nola metalak, energia edo nekazaritzako produktuak... baita prezio-indize orokorrak, etc.). Deribatuek, eskuarki, hasierako inbertsio txikia eskatzen dute eta etorkizuneko une jakin batean kitatzen dira, hots, ez dira orainaldian likidatzen diren finantza-transakzioak. Helmuga zein den kontuan izaki, deribatuekin egiten diren eragiketak izan daitezke **estaldurazkoak** (etorkizunean prezioek nozi ditzaketen fluktuazioen aurrean, arriskuak edo ziurgabetasuna arintzeko lanabes gisa dihardutenak) edo **arbitraiazkoak**, hots, espekulatzeko asmokoak.

Aukerak eta gerokoak, bi motako finantza-deribatuak

Egin dezagun kontu bi pertsonak hitzartu dutela, hemendik hainbat hil edo urtetara, bata besteari produktu baten zati bat salduko diola gaur ezarritako prezioan. Kasu horretan zehaztu beharko da saltzaileak saltzeko obligazioa izango duela edo erosleak erosteko obligazioa izango duela. Eman dezagun saltzailea dela saltzeko obligazioa duena baldin eta erosleak erosi nahi badu (erosleak erosteko eskubidea du, baina ez obligatorik). Hitzarturiko epea igarotakoan produktu horren

prezioa merkatuan jaitsi bada, erosleak erosi nahi izango du, hitzartu zuten prezioa apalagoa zelako, eta saltzaileak saltzeko obligazioa izango du. Produktuaren prezioa igo bada, aldiz, erosleak ez du erosi nahi izango eta eragiketa ez da egingo. Eman dezagun orain obligazioa eroslearena dela. Horrela bada, produktu horren prezioa merkatuan igotzen bada, saltzaileak ez dio erosleari saldu nahi izango, produktua merkatuan jartzea nahiago izango du, bertan produktu horrengatik gehiago ordainduko diotelako. Produktuaren prezioa merkatuan jaitsi bada, berriz, saltzaileak produktua hitzarturiko prezioan saltzeko eskubidea praktikan jarriko du eta erosleak eragiketa egin nahi izango du. Horrelako eragiketei “gerokoak” derizte eta, ikusten denez, balizko etekinak eta balizko galerak mugagabeak izan daitezke.

Aukerak antzeko bidetik doaz, baina hauetan ez dago saldu edo erosteko obligatorik, eskubidea baizik. Testuinguru horretan, ituna baldintza berberetan hitzartuko da baina prima (aseguru) bat erantsiko zaio, orainaldiari dagokiona. Etorkizunean, saldo edo erosi beharko lukeenak horrela ez egiteko eskubidea izango du, komeni ez bazaio (hau da, produktua merkatuan erosi edo saltzea nahiago badu) baina horrela prima bakarrik galtzea onartuko du, hots, kopuru mugatua. Bestela, adostua zegoen bezala, saldu edo erostea erabakitzen badu, badago eragiketa egitea eta balizko etekinak mugagabeak izan daitezke.

Beste kontu bat, amaitzeko: teorikoki trukaturiko litzatekeen produktuaren trukerik egiaz ez dago askotan. Demagun, goien azaldutako adibideetan bezala,

»»»

>>>

petrolioaren salerosketa egiteko hitzarmena dagoela eta, epe-muga iritsita, saltzaileak 2.000 euro kobratzeko eskubidea duela eta erosleak kopuru hori ordaintzeko obligazioa duela, saltzaileak hala nahi badu. Demagun une horretan

merkatuan dagoen prezioari esker, saltzaileak produktuaren kopuru horren truk saltzaileak 1.500 euro eskura lezakeela. Era horretan, saltzaileak sandu nahi izango du baina, errealitatean, ordaindutako 2.000 euro horien truk ez dira

salduko hainbat petrolio upel; aitzitik, erosleak saltzaileari 500 euro ordainduko dizkio, horixe baita saltzaileak eroslearekin iraganean hitzartu zuenaren eta orain merkatuan eskuratuko lukeen kopuruaren arteko aldea.

• **Rating edo kalifikazio-agentziek**, adiera horretan, finantza-aktiboen arriskuaren gaineko kontrola eragin beharko lukete, puntuazioen bitartez horien fidagarritasuna eta kalitatea determinatuz. Beren eginkizunean porrot egin izanaren kausa behinenak hauek dira: horrenbesteko opakotasun eta konplexutasunez aktiboen “bildumak” baloratzeko zailtasuna eta agentzia horiek, “bildumak” saldu nahi dituzten erakundeek —alpistea ematen dien eskuek, alegia— kontratatatuak izatea.

• Azkenik, nazioartean kapitala **aske mugitzeko erraztasunari** esker, tokiko edo estatuetakoko hutsuneak beste ekonomia askotara kutsatu dira, krisiaren eragina biderkatuz.

Faktore horiek guztiek, batera, finantza-ekonomiaren garapen handia eragin dute, egiazko ekonomiatik urrun samar, epe laburrera etekinak irabaztea helburu bakarra, errealitateko ekonomiak epe laburrera iraun zezakeen edo sendoa zegoen kontuan hartu gabe.

Finantza-ekonomiaren eta (egiaz aberastasuna sortarazten duena den) errealitateko ekonomiaren arteko aldeak muga guztiak gainditu ditu.

Finantza-eremuan jazoriko horiekin batera **errealitateko ekonomian** ere gertakariak izan dira.

Hori aztertzeko, berriz, aurreko ataletan baliatu dugun zirriborroari helduko diogu berriro, gizarteko kideak bitan banatuz, alegia, soldatadunak eta kapitaladunak. Abiapuntu hori hartuz berez konplexuago eta ñabarduraz beteagoa den errealitatea soiltzen badugu ere, erreferentzia gisa har daiteke gizartean erabat finkoak ez diren rolak bereizteko. Langile diren pertsona batzuek, lanbidearen bitartez, nolabaiteko kapitala (etxea, autoa, adibidez) metatu dezaketzen arren, kapital hori ez-ekoizpenezkoa da, hots, ez da bideratzen beste ondasun eta zerbitzuak ekoiztera eta, horrenbestez, horretatik ez dute espero etekinik etorkizunean. Bestetik, aurrezkiaren bitartez eskura litezkeen bestelako kapitalak (akzioak, adibidez),

berez ekoizpen-kapital badira eta enpresa baten jabetzako parte txikiak badira ere, eskuarki ez dira akzio-bilduma handiegiak. Beste muturrean, berriz, baliteke kapitala daukaten pertsonak bere buruarentzat edo beste inorentzat egiten duten lanaren truk lansaririk jasotzea. Halaz ere, horrelakoetan, kapitaletik datozen errentak edukitzeari esker, dirua metatzeko segurtasun handiagoa eta aukera gehiago dituzte eta, gainera, lanetik jasotzen diren errentek baino morrontza txikiagoa dakarte.

Bi kategoria horiek —lanak eta kapitalak— ekonomian sortuko den errenta (edo BPG) soldaten eta kapital-etekinen artean banatu beharko dituzte. Soldatak, lanaren ordainketa gisa; kapital-etekinak, aldiz, inbertsioaren itzulera modura. **Errentaren banaketa** horren ondorioz, lansariak ondasun eta zerbitzuen ekoizpen osoa kontsumitzea espero da eta kapital-etekinek, berriz, ekoiztako kapital-ondasun guztiak inbertitzea. Horrela, ekoizten den guztia saldu egingo da.

Balitzko oreka horrek agertzen duen arazoa ezaguna da: arrazoi askorengatik (denak ere, erraz betetzekoak), oso litekeena da hori horrela ez gertatzea. Esate baterako, BPGaren banakuntza aldatuta, lansariak garrantzi gutxiago hartzen badute, baliteke ekoizten diren kontsumo-ondasun guztiak kontsumitzeko gaitasunik ez izatea. Kapital-etekinekin beste horrenbeste gertatuko balitz, baliteke mozkin horiek kapital-

© Luis Merida Coimbra

ondasunen ekoizpen osoa erosteko adinakoak ez izatea. Beste adibide bat: une jakin batean sektore zehatz hartan gehiegizko ekoizpen egingo balitz, horrela gertatuz gero, ondasun batzuk kontsumitu gabe geratuko liratekeelako. Aitzitik, ordea, jardueraren batean ekoizpena eskasa bada, eskatzaile batzuk erosi ezinik geratuko dira. Egoera horiek guztiak ekonomia errealean desorekak sortaraziko lituzkete eta, merkatuko ekonomietan eragileek erabakiak era koordinatu edo kolektiboan hartu ordez, indibidualki hartzen dituztenez, oso litekeena da orain edo geroago horietakoren bat gertatzea.

Eta desoreka horiek era automatikoa konpontzea ez da kontu erraza: lehendabizi, ekonomiaren osotasuneko desorekak direlako eta, koordinaturiko erabakirik izan ezean, baliteke indibidualak eraginkorrak ez izatea; bigarren, egoera horiek konpontzeko hartuko diren erabakiek ez dutelako eraginkortasunik izango denbora-epe bat igaro arte; baina desoreka nabarmentzen den unean oso litekeena da eragin ahuleko gertatzea.

Egungo egoera esplikatzeko garaian, lehen elementu funtsezkoa azken hiru hamarkada hauetan **errentak edo BPGaren banakuntzak nozitu duen aldaketa** da, politika neoliberalen aplikazioaren ondorez. Lansariak guztirako errentan zuten partaidetza urritu egin da, bertan kapitalaren errentek eta etekinen proportzioa handitu den bitartean. Horrek bi prozesu abiarazi ditu.

Aurrena, **azpi-kontsumoa** da: lansariak ahultzen badira ezin dezakete irentsi kontsumoko ondasun eta zerbitzuen ekoizpen osoa, gehiegizko ekoizpeneko egoerak dakartzaten produktibitate hazkorrekin eta ekonomia teknifikatuetan, batik bat.

Lansarien gelditzea enpresak ekoizpen-kostuak murrizteko gauza izatearen ondorio bada, lansarien endekapenaren edota prekarizatze laboralaren bitartez, ekoizpena saltzearen ondorezko balioaren parte handiago bat jaso ahal izango dute, mozkin gisa. Praktika honen helburu batzuk beste fenomeno zenbaitek (deskokatzea, ekoizpenaren teknifikatzea, etab.) ere bereak dituzte.

© Fernando Molares/Intermon Oxfam

Beste azalpen bat, aurrenekoarekin elkargarri dena: ekoizpen-kostu apalagoek salmenta-prezio merkeagoak ezartzea bideratzen dute, galerarik eragin gabe eta etekin positiborik mantenduz; horri esker enpresa lehiakorrago bihurtu, salmenta-bolumen polita hartu eta bezeroak mantenduko ditu, etekinak mantendu edo areagotzeko, ostera ere. Arrazoibide hau kasu bakana izan ordez, ohikoa da, norbait abiatzen bada bide horretatik gainerako guztiek segituko diote, kontsumitzaileak, prezio merkeagoan eskaintzen duen norbaitek ekoiztiko ondasuna eskuratzen arriskatzeko baita aukera egokiena.

Horrela gertatzen den arazoa da ondasun eta zerbitzuen ekoizpena irensteko gauza ez direla lansariak, eta hori ez zaie bat ere komeni ekoizleei. Hori ez da gauza berririk denboran zehar iraun duena baizik: familien eta partikularren **zorpetzean** (hipoteka kreditu eta bestelako maileguen bitartez) euskarri harturik, kontsumo-maila mantendu edo areagotu egin zezaketen eta, horrela, gehiegizko

ekoizpen eta subkontsumoko arazoak mozorrotu zitezkeen.

Bigarrena **gain-inbertsioa** da. Inbertsio alorreko erabakien oinarria jarduera-sektore jakin batentzat **itxaropen ekonomiko egokiak** edo, bestela, **espero ziren itzulkinak handiak** izatea. Prozesu horretan inbertsiogile batek sektore jakin baten alde egiten badu oso litekeena da beste inbertsiogile askok erabaki berdina hartzea. Horren emaitzaz, sektore horretako inbertsioa izugarri ugalduko da eta, azkenean, aktibo hori gehiegi balioztaturik, espekulazioa izango da denaren amaiera. Egun, gain-inbertsio hori higiezin eta etxegintza sektoreetan ikusten dugu. Banka-sistemak, likidezia handia zenez, kreditu handiak eman zizkien higiezin alorreko enpresei, hauek epe luzean iraungo zuten diru-sarrera egonkorak bermatzen ziotelako. Geroago, etxebizitza horien erosleei hipoteka-kredituak eman zizkien... Horrek denak higiezin prezioak izugarri altxatzea ekarri zuen.

Bukatzeko, badira hor faktore bi, ez finantza-eremuari, ez aberastasuna banatzeko moduari egotz dakizkiekeenak, baina erabatekoak izan direnak.

Hazkunde kapitalistaren ereduaren oinarria natur baliabideen ustiapen latza izan da, baina baliabide horiek mugatuak dira. Eredu horrek ingurugiroari ondorio larriak ekarri dizkio eta beste hainbat krisi ere sortarazi ditu, hala nola ekologikoa, klimatikoa edota elikagaien krisia, sistemaren ezin iraunezko garapena agerian utzirik. Kutsadura, klima-aldaketa, basoak soiltzea, hondakin plastikoen sortzea edota ekosistemen suntsipena dira horren eredu gorriak.

Presio horrek baditu epe laburrarago ondorio ekonomiko eta diru alorrekoak, hala nola oinarritzko elikagaien eta erregai fosil eta mineralen garestitzea.

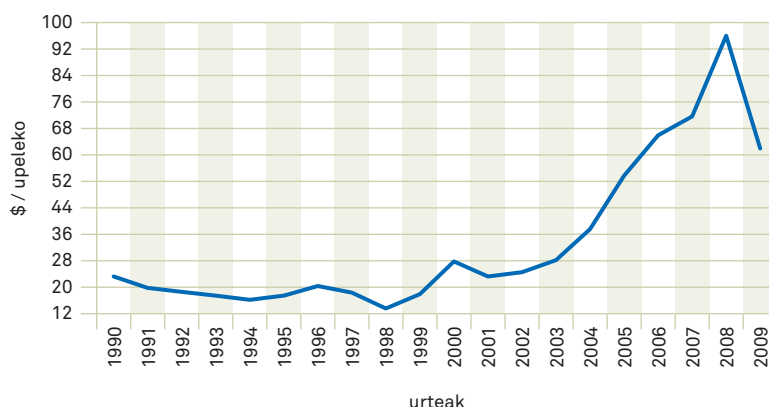
Petrolioaren kasuan, petrolio-hobiak mugatuak izateak eta likido hori eraztea geroz eta zailago, ekonomikoki garestiago eta arriskutsuagoa bihurtzeak, adibidez, erregaiaren prezioa behin eta berriro altxatzea ondorioztatu dute.

Oinarrizko elikagaien kasuan (eskuarki, nekazaritzako produktuak izaki) bi faktore nagusi ditugu. Batetik, (zerealen, batik bat) ekoizpenaren parte bat bioerregaiaren fabrikaziora desbideratu zen. Bestetik, elikagaien erreserba eskuragarriak murriztu ziren, ekoizpena urritzeko politikak aplikatzearen eta lurraldea urbanizatzearen ondorioz. Horrek denak, eskari handi-handia zen une batean, eskaintza txikiagoa izatea ondorioztatu zuen eta, horren eraginez, prezioak garestitu ziren.

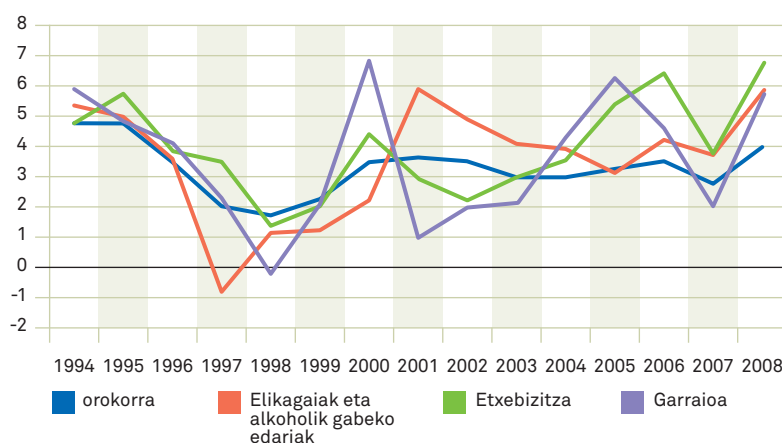
Bai petrolio, bai nekazaritzako produktuak ondasun behinenak dira eta, halakotzat, beste ondasun eta zerbitzu askoren ekoizpenean sartzen dira; beraz, horien prezioak altxatzean, igoera hori kutsatu eta inflazioa sortarazten du: horixe da banku zentralen buruhauste larrienetako bat; erakunde horiek, arazoari aurre egiteko interes-tasak altxatzen dituzte, aurrezkoa mesedetuz eta kontsumoa zein inbertsioaren aldeko pizgarriak kenduz. Politika monetarioak interes-tasak altxatzera bideratzeak emaitza kaltegarriak ekarri zituen, familia eta enpresen zorpetze-maila biziki handia zelako. Batzuen eta besteen kredituei zegozkien interes-tasak, oro har, aldakorrek zirenez, hilean ordaindu beharreko kopuruak igo zitzaizkien eta horrek, noski, ordaintzea zail edo, areago, ezinezko bihurtu zien zordunei.

Brent dated petrolio gordinaren urtez urteko batez bestekoen bilakaera 1990etik.
Gasolina eta gasolioen prezioak

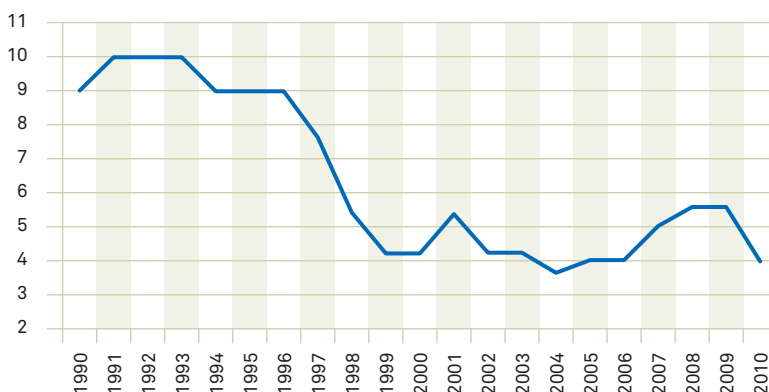
Iturria: Espainiako Gobernuaren Industria, Turismo eta Merkataritza Ministerioa

Kontsumorako prezioen indizea (KPI) Espainia

Iturria: Estatistika-Institutu Espainiarra (INE)

Hipoteka-merkatuko eta finantza-merkatuko legezko interes-tasak (ehunekotan)

Iturria: Estatistika-Institutu Espainiarra (INE)

... eta lau galdu!

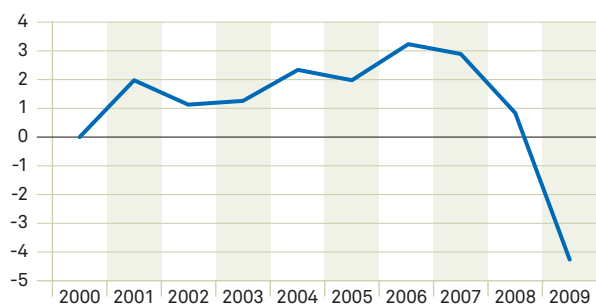
Krisi ekonomikoak ekonomiarentzat eta pertsonentzat izaera, sakontasun eta eragin oso desberdinetako ondorioak izan ditu eta ditu oraino. Bihar-etzi, ondorio horien izaria eta horien arintzeko xedez garatzen ari diren politika ekonomikoen eraginak agian zehazkiago kalkulatu ahal izango da.

Krisiaren ondorioek pertsona eta gizarte-talde denen baitan

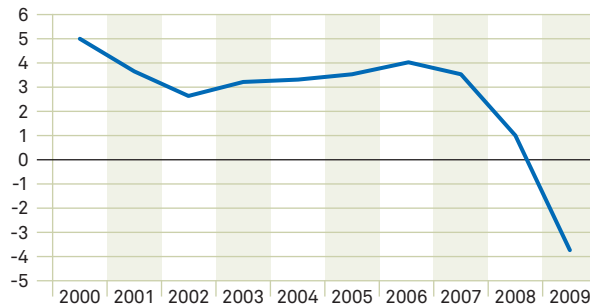
eragin berbera izan ez dutela azpimarratuko dugu berriro: lehenago pobrezian bizi ziren, sarrera prekarioak jasotzen zituzten edo, lan-merkatuarekiko, egoera irregularrean bizi ziren gizaki, kolektibo eta, areago, herrialdeetan berariazko eragin kaltegarria izan du, oinarritzko premien betetzea kasu askotan ezinezko bihurtarazita. Oraingoz, behintzat, **gizarte osoak**

nozituriko ondorio orokorren lehen multzoa definituko dugu. Krisiak ekonomia dezente geldiarazi du eta atzeraldi ekonomiko horren ondorioz hazkunde negatiboa gertatu da. Fenomenoa agertzen duten aldaeren adibideak dira ekoizpen-jarduera amiltzea, mundu-merkataritza gainbehera erortzea, deflazioa (prezioen maila orokorra jaistea) edo moneten kotizazioan izaniko aldaketak.

BPG errealearen hazkundea ehunekotan (27 estatuko EB)

BPG errealearen hazkunde-tasa Espainian

Iturria: Estatistika-Institutu Espainiarra (INE)

Ondorio espezifikoagoak dira **kapitalean** eragina izan dutenak.

- Lehenik eta behin, krisiak **ekoizpen-sistemaren berrantolamendua** ekarri du: industria batzuk desagertu dira, enpresak itxi eta enpresa-proiektu berrien kopuruak behera egin du. Enpresa-kontzentrazioa ere gertatu da: enpresa batzuek, jardueran mantentzea lortu duten beste batzuk xurgatu edo erosi dituzte. Enpresa-alorreko zailtasunek enpresa txiki eta ertainetan eragin larriagoak izan dituzte.

- Finantza-sisteman, ziurgabetasuna eta ezegonkortasuna bereizgarri dituela, **kredituaren izoztea** gertatu da: horrek, bistan da, ekoitzi edo kontsumitu ahal

izateko, zorpetzea beste biderik ez zuten enpresa eta pertsonen baitan eragin bereiz izan du. Era berean, banku batzuk desagertu dira, beste batzuk kontzentratu, fusioen edo xurgapenen bitartez.

- Burtsako baloreen kotizazioen murrizketak** fikziozko kapitalen parte handi bat desagertzea ekarri du. Prezio altu-altuan (gainbaloraturik) erosi ziren akzioak denbora gutxian izugarri urritu direnez, inbertsiogileek "seguru" zuten aberastasun hori (akzioak saltzean gorpuztuko omen zuketena) desagertu egin da.

- Azkenik, errentagarritasunen eta etekin-tasaren murrizketak **inbertsioa amiltzea** ondorioztatu du.

Beste ondorio batzuek **langileengan** berariaz izaten dute eragina.

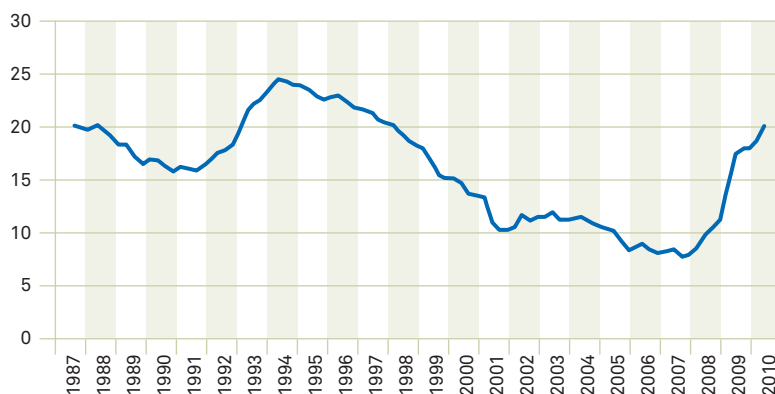
- Krisiaren ondorioz enpresetan azaldu diren zailtasunek ekonomietan **langabezi tasa** larriak ekarri dituzte, bai enpresak ixtearren, bai enplegu arauketarako espedienteak aplikatzearren. Lanpostua mantendu duten soldatapekoetatik batzuei lan-baldintzak endekatu zaizkie, lansaria izoztu edo jaitsi egin zaielarik eta ziurgabetasuna buru gainean zintzilik. Izan ere, enpresen gestoreek merkatua malgutzeko beren eskariari eusten diote eta orain lege-neurriak eskatzen ari dira langileak kanporatzeko erraztasun handiagoak, besteak beste, izan ditzaten; hori, dagoeneko lurralde zenbaitetan inplementatzen ari da, krisiak

eta langabeziak langileen eta hauen ordezkarien negoziatzeko ahalmena ahuldu duten garaiotan. Langabeziak, lan-baldintza prekarioek eta ziurgabetasunak, bistan da, areago murriztu dute biztanleriaren erosteko ahalmena eta **eskaria amildu** egin da.

- Soldatapeko pertsonak dauzkaten bitartekoen okerragotze horrek zorpetzearen arazoa larritu egin du. **Hipoteka-kredituen ordaintze-atzerapenak eta ez-ordainketak** ugaltu dira eta, zenbaitetan, etxebizitzak bahimendu egin dira.

Langabezi tasa Espainian

Iturria: Estatistika-Institutu Espainiarra (INE)

Etxebizitzaren bahimena eta huts eginiko zorra

Hipotekak ez ordaintzeagatik ezartzen den muturreko neurri horrek ez du eragin handiegia estatu espainiarrean, Estatu Batuetan gertatutakoaren aldean, adibidez. Halaz ere, hipoteka ez ordaintzearen etxebizitza bahitzen zaion pertsonarentzat Espainiako legeria kaltegarriagoa gerta daiteke.

Etxebizitza enkantean jarri eta saldutakoan, bankuak jasotzen duen balioa hipoteka-zorra baino txikiagoa baldin bada, bezeroak bankuaren zordun irauten du, zor zuenaren eta etxebizitzaren oraingo prezioaren arteko kopuruagatik. Estatu Batuetan, aldiz, etxearen bahimenduak bankuarekin zegoen zorra erabat kitatzen du.

- Beste aldetik, burtsan akzioen prezioa amiltzeak, inbertsiogile handien baitan ez ezik, aurrezki txikiak pentsio-funts pribatuetan (burtsako inbertsio gisa mantentzen baitziren hauek) edo inbertsio-funtsetan gordailutuak zituzten pertsonengan ere eragin latza izan du.

Amaitzeko, **sektore publikoarekin** loturiko ondorio multzo bat ere azpimarratuko dugu.

- Krisiaren ondorioz, jarduera ekonomikoa murriztean, zerga-bilketa eta, beraz, **Estatuaren sarrerak** jaitsi dira. Baliabide publiko horien murrizketari, **bankuak salbatzeak** eta finantza-erakundeak, orokorki, masiboki babesteak ekarri duen gastu eskerga erantsi zaio. Bermatze horren helburua finantza-sistemak hondoa ez jotzea eta ekonomia

bizkortzea zen, kredituari berrekiteaz baliatuz, besteak beste. Hala ere, funts publikoak finantza-sektorerara bideratzean, kredituak emateko obligaziorik ez zen ezarri eta, gainera, Estatuak ez zuen erabakitze ahalmenik hartu bankuen administrazio-kontseiluetan; hortaz, helburuak beteko ziren ez zegoen bermatua. Norabide horretan, estatuak ere beren herrialdeetan funtsezkoak diren industriak salbatzeko baliabideak bideratzeko ahaleginak egin dituzte.

Ondorio baino areago ohartarazpen gisa, nabarmen dezagun ekonomia gaietan Estatuak esku hartzeko politika hori orain arte garatu diren ideia neoliberalen aurkakoa dela; neoliberalismoak, izan ere, desarauketaren, liberalizazioaren eta pribatizazio ekonomikoaren alde egin du beti.

- Estatuaren baliabideak mugatuak izateak eta, banka-sektorearen egoera konpontzeko uneen, horiei erreparatzeak, epe laburrean, **ongizate egoeraren hertsatzea** ekarri dute: pentsioen eta lansarizko prestazioen murrizketa, funtzionarioen soldataren jaitsiera eta gai sozialetako gastua urritzea. Epe luzera, gastu-maila horiek eta herri-zorren areagotze hori ordaindu egin beharko dira, seguruena, gizarteko kide guztien patrikatik aterako diren zerga publikoen bitartez.

Beste bereizketa bat egin beharra dago oraino: **Iparraldean** (berau delako krisi ekonomikoaren jatorri edo eragile nagusia) garatu diren ondorioak eta **Hegoaldean** agertu direnen artekoa. Krisia lehertu aurretik ekonomia industrializatuek eta garapen

bidean datozenek zituzten harremanak auzitan jarri izan dira behin eta bitan baino gehiagotan: kolonialismoko episodioak, merkataritza-harreman asimetrikoak eta desorekazkoak negoziatzeko eta erabakiak hartzeko ahalmenei dagokienez, natur baliabideen desjabetzea eta erabilera okerra, lan eta ingurugiro alorretako legeria zabal edo lasaiegiez baliatzea, kanpo-zorra mantentzea... besteak beste.

Krisia herrialde horietara zabaltzeko sakontasun eta azkartasunean funtsezko faktoreetako bat **mundu-merkatuekiko integrazio gradua** izan da. Esate baterako, ondasun eta zerbitzuen, finantzen edo kredituen nazioarteko merkatuekin hertsiki loturiko herrialdeek krisiaren inpaktu zuzen eta zabalagoa nozitu dute; bien bitartean, horren estuki nahasi ez diren beste batzuek eragin ahulagoa edo geroago jasan dute.

Illo horretatik, lehen ondorioa —eta, bide batez, garapen bidean datozen ekonomietan ekonomia industrializatuak krisia kutsatzeko bideetako bat— **esportazioak amiltzea** izan da. Hasieran krisian sartu ziren herrialdeak, beren ekonomiak babestu eta defizitak kontu korrante bidez kontrolatzeko jomugaz, inportazio-bolumenak murrizten ahalegindu ziren. Jarduera horrek, era sistematizatu batean, nazioarteko merkataritza ahultzea ez ezik, esportazioan euskarri duten ekonomien funtsezko sektoreei zailtasunak noziaz zizkien.

Beste ondorio bat izan da **hiri-enpleguen mailen endekapena**, bai langile formalentzat, baita informalentzat ere, esportazioarekin loturiko sektoreetan batik bat. Errenta apalak edo ertain-apalak dituzten gizarteetan, lan-baldintzen okerragotze eta langabeziaren areagotze horiek biztanleria pobrezi atalasez behetik bizi behar

izatea ekarri du; hori, estatuaren estaldura (pentsioak, diru-laguntzak, etab.) mugatua duten edo asko garatu gabe dagoen ekonomietan biziki kezagarria da.

Hirugarren faktorea, **kreditua eskuratzeko sarbidea murriztea** eta, orokorki, finantza-baldintzak endekatzea litzateke: horrek, ekoizpen-jarduerari eusteko beharrezkoak ziren makina bat inbertsio bertan behera uztea edo geldiaraztea ekarri du, laborari edo nekazarien artean, berariaz.

Horiek ez ezik, jarduera-tasa apalak zerga-bilketa urritzea ere ondorioztatu duenez, **Estatuaren**

ondorioak ere izan ditu: **estandar laboralak** hobetzea xede duten politikek atzerakada nozitzea edota konpainiei (atzerriko enpresei, bereziki) **zerga-presioa areagotzea**.

Horrelako ekonomietan garrantzi handikoa da krisia bereziki larria izan daitekeela ohartzea, lehenagotik zeuden faktoreak aintzat hartuta: errenta-maila ertain edo apalak, estatuaren babes ahula edo gizartea zerbitzu sozialez hornitzea xede duten politika publiko eskasak, jarduera publikoa gauzatzeko aski ez diren zergak biltzeko politikak, kanpotiko fluxuekiko

sarrerak jaitsi egin dira. Egoerari konponbidea emateko, aurrekontuetan murrizketak egitea, zorretan sartzea eta finantzatze-iturriak (nazioarteko finantza-erakundeak; esate baterako, Nazioarteko Moneta Funtsa, Munduko Bankua edo eskualdeko garapen-bankuak) ahal den heinean ustiatzea erabaki dute; baina oso litekeena da koiunturak, azkenean, bestelako ondorioak ekartzea, hala nola oinarritzko gizarte-zerbitzuetan murrizketak aplikatzea.

Horrelako ekonomietan krisiak, horiek ez ezik, bestelako

(garapenerako laguntza, esportazioengatik kobrantzak, migratzaileen etorraldiak...) hein bateko morrontza.

Krisiak etorkizunean sortaraziko dituen ondorioak ez dira seguruak, ez eta bertatik irteteko unea edo modua ere. Gertakarien segidara so, baliteke suspertzearen oinarria “kapitalismoaren birsortzea” izatea, bestelako ekoizpen- eta banakuntza-eredu baten arabera eta sektore ekonomiko berrien garapenean euskarri harturik, sistema ekonomiko kapitalistan funtsezko aldaketarik eragiten ez baitute.

Zer egin dezakegu?

Egungo krisi ekonomikoaren egokierak bestelako ekimen eta diskurtsoak sortzea erraztu edo bideratu du. Sistemaren edota eta krisiaren osagai estrukturalaren mailan beste alternatiba sendorik sortu ez bada ere, ekoizpen, kontsumo, inbertsio, birbanaketa eta gainerako eremu ekonomikoetako erreferentziako hainbat parametro aldarazten dituzten proposamen batzuk garatzen eta inplementatzen ari dira. Maila estrukturalako aldaketa-gradu desberdinak eragin ditzaketen horietako batzuk segidan aipatuko ditugu.

Banku etikoa banka- eta finantza-jarduera horren iritiz, errentagarritasunen inguruko irizpide tradizionalak gain, gizarte eta ingurugiroarekin loturiko beste printzipio batzuk ere aintzat hartzen ditu. Banku etikoaren bereizgarrietako bat, finantzatzen dituen proiektuen eta inbertsioa egiten duen enpresen tipologia da: horiek, izan ere, beren jardueraren bidez, aldeaz edo moldezko ekarpen mesedegarriak egiten dituzte hainbat alorretan, hala nola gizarte gaietan, ingurugiroan, energia berriztagarrietan, garapen proiektuetan, baztertzeko arriskuan dauden kolektiboan okupazioan... Ilde horretan bertan, beste eremu batzuen finantzaketa edo inbertsioari izkina egiten dio, hala nola armamenduan, berriztagarriak ez diren edo ingurunean ondorio kaltegarriak izan ditzaketen energetan, baita langileen bizimodua kalte dezaketenetan, etab. Hona banku etikoaren beste ezaugarri nagusi batzuk: bertako eragiketen gardentasuna, kreditua eskuratzeko baldintzen malgutasuna (abal eta bermeei dagokienez), erabakiak hartzeko unean partaidetza zabal eta horizontalagoa eta bertako erakunde batzuk kooperatibak izatea, besteak beste.

“Tobin Tasa” James Tobin ekonomistak zazpigarren hamarkadako hasieran proposatu zuen dibisen transakzioen gaineko zerga da. Dibisa-trukeko eragiketak egitearren, transakzioan eragin den diru-kopuruaren %0,05 eta %0,25 arteko zerga ordaindu beharko litzateke, zehazkiago. Horren helburu behinena, epe laburrerako espekulaziozko eragiketak zigortzea eta, aldi berean, nazioarte mailan dibisen egonkortasuna sustatuko duen sistema bat eskaintzea da. Zerga hori merkataritza-transakzio denetan ezar liteke edo, bestela, finantza-eragiketetara mugatu.

“Robin Hood Tasa”: zerga honek bankuen, estaldura-funtsen eta bestelako finantza-erakundearen finantza-transakzioak %0,05 inguruko zergaz zamatzeko xedez sortu zen. Biltzen den kopurua pobrezia erauztera, ingurugiroa babestera, klima-aldaketaren ondorioak zuzentzera eta antzeko xede sozialetara bideratu beharko da.

“Beherapena” izeneko mugimenduak kapitalismoak planteatzen duen hazkunde-eredua auzitan jartzen du, hazkunde horixe baitu helburu eta berariazko bereizgarria, epe luzerako iraunkortasunaren mugetatik haratago ere. Mugimendu honek dio mugagabeko hazkunde

biosferaren mugekiko eta ingurugiroa birsortzeko erritmoekiko inkoherentea dela, kanpotik ekarpen gutxi hartzen dituen planeta honetan. Krisi ekologikoaren markoan, Beherapenak aztarna ekologikoa —hau da, pertsona edo populazio batek erabilitako baliabideak sortzeko eta ekoiztitzeko hondakinak asimilatzeke beharrezkoa den lurralde zatia— txikitzeko premia nabarmentzen du eta, era berean, hazkunde ekonomiko eta giza garapena dikotomia ere azpimarratzen du, BPGak (hazkundearen adierazle) hainbat faktore bazterrean uzten dituelako, hala nola giza garapena galaraziko duten kutsadura, ekosistemen endekapena eta beste hainbat elementu. Problematika horien sortzaile diren jarduerak (termino ekonomikoetan) positiboki

kontabilizatzen dira BPGaren barnean, ekologia-terminoetan horien eragin negatiboa aintzat hartu gabe. Ekonomiaren alorrean ingurugiro, biologia, ekologia eta antzekoekin loturiko irizpideak sartzeko premia planteatzen du mugimenduak, orokorki. Nabarmen dezagun beherapen ez-estrategiko batek izan ditzakeen ondorioak arazozkoak izaten direla, egungo ekonomian zero hazkundea edo hazkunde negatiboa krisiaren eragile dela gogoan izanik. Beraz, ezinbestekoa da urritu beharko liratekeen jarduera-sektoreak arreta handiz aztertzea edo, bestela, ekonomia garatzeko modua bilatu beharko litzateke, ingurugiro alorreko irizpideak ez ezik, baliabideen eta lehengaien mugatasun eta endekapenari buruzko iritziak zeharka integratuz.

Kooperatiba: baterako jabetasun eta gestio demokratikoko enpresak sortzeko xedez, borondatez elkartzen diren pertsonen osaturiko elkarte autonomoa da. Horrek esan nahi du bazkide diren pertsonak (langile bazkideak, bazkide kontsumitzaileak, etab., kooperatiba motaren arabera) enpresaren jabetzako titularrak eta erabakiak hartzeko arduradunak direla, enpresa konbentzionalean

tipikoak diren (eta, gainera, enpresaren titulartasunean eta etekinaren kobrantsan bakarrik inplikatzeko diren) akzionisten edo inbertsiogileen aginduetara jarri gabe. Kooperatibaren printzipioak, 1995ean Nazioarteko Aliantza Kooperatiboak gaurkotuak, hauek dira: 1) kidea borondatez atxikiko da eta ez da diskriminaziorik egingo ezertaz ere; 2) bazkideen enpresa demokratikoki gestionatuko dute, pertsona bat boto bat printzipioan oin hartuta; 3) bazkideek partaidetza ekonomikoa izango dute, kapitalean bidezko ekarpenak eginez; kapital horren parte bat kooperatibaren jabetzako izango da; 4) kooperatiba beste erakundeekiko autonomo eta independente izango da, are gobernuekiko; 5) bazkide direnak hezi, informatu eta prestatuko ditu kooperatibak; 6) kooperatiben arteko elkarlana, ehun sozial kooperatiboa osatuz, toki, eskualde, nazio eta nazioarte mailako egiturak izaki. Kooperatiba moten artean aipatuko ditugu kontsumitzaile eta erabiltzaileenak, lan elkartukoak, etxebizitzakoak, nekazaritza alorrekoak, hezkuntzakoak, garraiokoak, aurrezki eta kreditukoak, zerbitzuak eta osasun atalekoak.

Oinarrizko errenta: proposamen honen arabera, pertsona bakoitzak Estatutik hilean (edo aldiro, epe jakin batez) kopuru bat jaso beharko luke bere premia materialak asetzeko; ekarpen horren izaera indibiduala litzateke (ez familiarra), unibertsala, ez-zergagarria eta ez-baldintzatua (jasotzaileak daukan dirua gorabehera eta lanean ari den edo ez den gorabehera). Sarrera hori herritar orori, bere oinarrizko premiak aseko dituela bermatzeko, zor zaion eskubidetzat jotzen da eta hori jasotzearen ez legoke inolako kontraprestaziorik. Ikuspegi batzuetatik, egungo ongizateko estatuaren prestazioen ordezkotzat hartzen da, gaurko diru-laguntzak, bekak, pentsioak eta gainerakoak jaso ahal izateko baldintzak jartzen dituztelako, hala nola erretiroa edo langabeziako laguntza jasotzeko hainbeste urtez kotizatu izana, beka jasotzeko diru-sarrera apalak egiaztatzea, etab. Oinarrizko errenta kontzeptua bereizi behar dugu egun ongizate egoeran bizi diren gizarte garatuetan egun indarrean dauden birgizarteratzeko gutxieneko errentetatik, baldintzapeko subsidioetatik eta errentaren gaineko zerga negatiboetatik.

Global express-en asmoa da hedabideek kontatzen digutenaz ikasleen artean galderak sortaraztea. Kontua da errealitateaz ikuspegi kritikoa sustatzea, munduko egoera eta, bereziki, garatzen ari den munduaren egoera ulertu ahal izan dezaten.

Koordinazioa:

Anna Duch

Diseinu eta edizioa:

Estudi Lluís Torres

Ilustrazioak:

Xavier Gándara Ruiz, Peix

Informazio dossierra:

Maria Sáiz Fluvà

Jarduerak eta gida didaktikoa:

Israel García, Marga Florensa, M.

Àngels Alié, Lucas Pérez eta Anna Duch

Euskaratzea:

Edorta Agirre

Finantzabidea:

Gehiago jakiteko...

Txostenak

- **2010: un año para saber si aprendimos de la crisis.**

La realidad de la ayuda 2009

Jaime Atienza Azcona. Intermón Oxfam, febrero 2010 (Pág. 203-223) [http://www.intermonoxfam.org/UnidadesInformacion/anexos/11504/100302_realidad.pdf.pdf]

- **Apuntes teóricos para entender la crisis**

Informes de Economía Crítica nº 6. Seminario de Economía Crítica TAIFA. 2009ko ekaina. [<http://informes.seminaritaifa.org/informe-06/>]

- **La crisis en el Estado Español: el recate de los poderosos**

Informes de Economía Crítica nº 7. Seminario de Economía Crítica TAIFA. Mayo 2010 [<http://informes.seminaritaifa.org/informe-07/>]

- **La crisis financiera. Guía para entenderla y explicarla**

Juan Torres López, Alberto Garzón Espinosa-ren kolaborazioaz. ATTAC 2009 [http://www.scribd.com/full/27579515?access_key=key-3fn4zkuivznxemcuzs]

Artikuluak

- **La crisis del neoliberalismo**

Albert Recio Andreu. REC (Revista de Economía Crítica) 7 zk. 96 - 117 orr. [http://www.revistaeconomicacritica.org/sites/default/files/revistas/Revista_Economia_Critica_7.pdf]

- **La cara oculta de la crisis. El fin del boom inmobiliario y sus consecuencias**

José Manuel Naredo. REC (Revista de Economía Crítica) 7 zk. 118 - 133 orr. [http://www.revistaeconomicacritica.org/sites/default/files/revistas/Revista_Economia_Critica_7.pdf]

Bideoak

Dokumentalak, erreportajeak eta elkarrizketak.

- **Krisi ekonomikoaz**

Juan Torres Sevillako Unibertsitateko Ekonomia Aplikatuaren katedradunari elkarrizketa. Andaluziako Canal Sur 2-ko "Tesis" telesaioko erreportajea. [<http://www.cedecom.es/cedecom-ext/noticia.asp?id=740>]

- **Kapitalismoa, maitasunezko ipuina**

Michael Moore (2009).

- **Cuéntame otro mundo**

Susana Ortega Díaz, Aragoiko REAS-ekoa (Red de Economía Alternativa y Solidaria). Portal de Economía Solidaria. [<http://www.economiasolidaria.org/cuentameotromundo>]

Web orriak

- **REC. Revista de Economía Crítica**

[<http://revistaeconomicacritica.org>]

- **Attac TV. Justicia Económica Global.**

[<http://www.attac.tv/attaces>]

- **Vicenç Navarro-ren web orria** [<http://www.vnavarro.org>]

- **Juan Torres López-en web orria**

[http://hl33.dinaser.com/hosting/juantorreslopez.com/jtl/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1]

- **Make Finance Work**

[<http://www.makefinancework.org/?lang=es>]

- **Robin Hood IO Kanpaina**

[<http://www.quenopaguenlosdesiempre.org>]

Sartu gure webean eta deskarga ezazu Global express!

www.kaidara.org

17 zk Krisi ekonomiko globala

16 zk Kopenhageko Gailurra

15 zk Nekazal erregaia

14 zk Kontsumoa

13 zk Turismoa

12 zk Petrolia

11 zk Pobrezia

10 zk Klima-aldaketa

9 zk Emergentzia eta elkartasuna

8 zk Joko Olinpikoak

7 zk Demokrazia

6 zk Armamentismoa

5 zk Afrika eta lehortea

4 zk Irak

3 zk Lurreko Gailurra

2 zk Argentina krisian

1 zk Afganistan